

ალექსი უორდანი

ავსტრიისა და ეგვიპტის დიალექტების ზოგიერთი მონაცემი

ავსტრიის დიალექტის კილოკავებია: ვინერიშ (ვენისა), ტიროლისა, ქერნთნისა, შთოიერმარკისა. ეგვიპტის არაბული დიალექტის კილოკავებია: კაიროსი, შარკია, საიდი, ფარაფრა, ჰარგა. ავსტრიელებისთვის კონინა ვინერიშ, ეგვიპტელებისათვის - კაიროს კილოკავი.

ვინერიშ (ვენის) კილოკავის მონაცემები.

1. **სალიტერატურო გერმანული სიტყვების შემოკლება:** a (სალიტ. einer არტიკლი), aa (სალიტ. auch „აგრეთვე“), off (სალიტ. Affe „მაიმუნი“), aussi (სალიტ. hinaus „გარეთ“), Aug (სალიტ. Auge „თვალი“), ma (სალიტ. mich „მე“), gnä (სალიტ. gnädig „მოწყალე“), Suna (სალიტ. Sonne „მზე“), sch i (სალიტ. scheint „ანათებს“), scho (სალიტ. Schon „უკვე“), Jänner (სალიტ. Januar „იანვარი“), Feber (სალიტ. Februar „თებერვალი“).
2. **-1 სუფიქსის დართვა:** Hoserl (შარვალი), Würstl (ძეხვი, სულელი), Fischberl (ახალგაზრდა ქალი).
3. **დიფტონგის გრძელ ხმოვნად გადაქცევა:** Baan (სალიტ. Bein „ფეხი“), Gschraa (სალიტ. Geschrei „წამოყვირება“).
4. **პეციფიკური „ავსტრიიზმების ხმარება:** Erdäpfel (სალიტ. Kartoffeln „კარტოფილი“), Obers (სალიტ. Sahne „არაყანი“), Paradeis (სალიტ. Tomaten „ბომიდორი“), Fetzn (სალიტ. Scheuertuch „ჩვარი“), alte Frau „მოხუცი ქალი“, hässliches Kleid („ულამაზო სამოსი“), Gass (სალიტ. Ziege „თხა“), gschapft (სალიტ. verrückt „გაგიჟებული“), Klavier (სალიტ. Prothese „კბილის პროტეზი“), Marie (სალიტ. Geld „ფული“), Busserl (სალიტ. Kuss „კოცნა“), Zwetschke (სალიტ. Pflaume „ქლიავი“), purn (სალიტ. Laufen „სირბილი“), kudern (სალიტ. Mädchenlachen „გოგონების სიცილი“), pudern (სალიტ. Ficken „ინტიმის დამყარება“), schmasen (სალიტ. Redden „საუბარი“).
5. **ნასესხობანი:** acheln „ჭამა“ (ებრაულიდან achol „ჭამა“), alakawalla „მალალი დონე“ (იტალიურიდან alacavello „ცხენზე ამხედრებული“), barabern („მიძიე შრომა“ ჩეხურიდან poroba „მსახურად ყოფნა“). ამ ნასესხობათა სალიტ. შესატყვისია: essen, vornehm, schwerarbeiten.

საინტერესო „ავსტრიიზმებს“ იძლევა ცნობილი ავსტრიელი მწერალი რ. მუზილი მოთხრობაში „გრიჯა“ („ნაცრისფერა“). Wittib (სალიტ. Witwe „ქვრივი ქალი“), wos („რა“), han (სალიტ. Habe „მაქვს“), bissl (სალიტ. Weilchen „ცოტა“), guat (სალიტ. Gut „კარგი“).

კაიროს კილოკავის მონაცემები

კაიროს კილოკავი მეტად ახლოა სტანდარტულ არაბულთან, თუმცა ზოგიერთი დფორმაციები შეინიშნება:

1. სტანდარტულ არაბულში ბრუნვათა სისტემა მოშლილია, კაიროს კილოკავში კი ინნოვაციური ნათესაობითის ბრუნვაა: **ilmirayabta' -il-mara** (სარკე ქალისა). ჯქ **bta'**ნათ. ბრუნვის ფორმანტის როლს ასრულებს.

2. კაიროს კილოკავში ეგვიპტიზმებია: **innaharda** (სალიტ. alyawma „დღეს“), **guwwa** (სალიტ. Juwwatan „შიგნით“), **imbaarih** (სალიტ. Amsi „გუშინ“), **dilwati** (სალიტ. Alaana „ახლა“), **'awi** (სალიტ. Jiddan „ძალიან“), **kida (hakaaza** „ამგვარად“), **'awaam** (სალიტ. bisur'ati „სწრაფად“), **dughri** (სალიტ. ilal-amaama „პირდაპირ“), **'umri** (სალიტ. aabadan „არასდროს“).

3. ზოგიერთ სიტყვაში სალიტ. ენის **q** არ იცვლება მეორეული ჰამზით: **qariiban** „მოკლედ“, **qaziir** „ბინძური“, **qanaat** „არხი“, **il-qaahira** „კაირო“, **qasiida** „პოემა“.

ხშირად კაიროელ არაბ რესპონდენტებს მეცნიერული ანალიზის ჩასატარებლად ათარგმნიანებენ გამზადებულ ფრაზებს, რაც მიზანშეწონილი არ არის. კორექტული იქნებოდა ხალხური ანდაზების გამოყენება, როგორც კოდირებული მასალისა. მაგ. ანდაზაა:

illi 'aleek i'milu, wilbaa'i 'ala llaah, „რაც შენი გასაკეთებელია, გააკეთე ის, ხოლო დანარჩენი ალაჰს მიანდე“. **illi** (სალიტ. allaazi), **'aleek** (სალიტ. 'alayka), **i'milu** (სალიტ. i'milu-hu), **wilbaa'c** (სალიტ. waalbaaqi), **'alallaah** (სალიტ. 'ala-l-laahi).

ავსტრიელები სწავლობენ თავის დიალექტს, ყველა მის კილოკავს (სულ 8 ოლქისა ანუ ლანდისა), გამოცემენ ფოლკლორულ მასალას, ლექსიკონებს. ამავე დროს, საშუალო სკოლებშიც და უმაღლეს სასწავლებლებში გამოიყენება **Hochdeutsch** (სალიტერატურო გერმანული ენა). გაზეთებში („Wienerzeitung“, „Osterreich“, Standardzeitung“) ტექსტები სალიტერატურო ენაზე ქვეყნდება (ზემოთ დასახელებული ზოგიერთი დიალექტიზმის ზომიერი გამოყენებით) ავსტრიის მთავრობა ცდილობს, სკოლაში განსაკუთრებით ცნობილი გერმანული მწერლების თხზულებების სწავლებას დიდი დრო დაუთმოს. ავსტრიის მეცნიერებათა აკადემიაში გაშლილია ფართო მუშაობა ლიტერატურული მასალის

გასაანალიზებლად. XIX საუკუნის ავსტრიელი კლასიკოსი მწერლის, ფრ. გრილპარცერის შემსწავლელი საზოგადოებაც არსებობს, რომელის აგროვებს ამ მოღვაწის, კარგი დრამატურგისა და პროზაული ნაწარმოებების ავტორის მოღვაწეობასთან დაკავშირებულ ყველა საბუთს. ავსტრიელები დიდ ყურადღებას ანიჭებენ გერმანული ენის კარგ ცოდნას, აღსანიშნავია ისიც, რომ სწავლა მუსიკის უნივერსიტეტში და ბიო-ქიმიის ინსტიტუტშიც მხოლოდ სახელმწიფო ენაზე, გერმანულ სალიტ. ენაზე მიმდინარეობს, აკრძალულია ინგლისური ან ფრანგული ენის გამოყენება სასწავლო პროცესში (თუმცა ინგლისური ენა საფუძვლიანად ისწავლება). ეს ხელს უწყობს მშობლიური ენის განვითარებას და ავსტრიელთა პატრიოტულ აღზრდას.

ეგვიპტელი არაბები დაწყებითი სკოლიდანვე დიდ ყურადღებას უთმობენ არაბული სალიტერატურო ენის დამკვიდრებას. ეგვიპტელებისთვის მათი დიალექტი (ზემოთ აღნიშნული ყველა კილოკავის ჩათვლით) ერთადერთ სასაუბრო ენას წარმოადგენს; ოჯაშიც, ბაზარშიც, სტუმრობისას, ლექციების შესვენების დროსაც იყენებენ დიალექტს. დიალექტი კინოსა და თეატრშიც თითქმის ერთადეთია ეგვიპტეში. ამავე დროს, სკოლაშიც და უმაღლესშიც ეგვიპტელი არაბები მხოლოდ სახელმწიფო ენას იყენებენ. მათი სახელმძღვანელოები სალიტერატურო ენის ყველა ნორმას მისდევს. ტელევიზიის ზოგიერთი არხი ძველ, კლასიკურ სალიტერატურო არაბულს იყენებს, თუმცა ძირითადად თანამედროვე სალიტერატურო არაბულის ტყვეობაშია.

დასაფასებელია ავსტრიელებისა და ეგვიპტელი არაბების ზრუნვა თავის სალიტერატურო ენებზე. ამავე დროს მნიშვნელოვანია მათ მიერ დიალექტური ტექსტების, ფოლკლორული მასალის აღნუსხვაც. ჩვენი აზრით, საქართველოში უნდა განხორციელდეს სწავლების გაუმჯობესება, განსაკუთრებით ქართულ ენასა და ჩვენს ლიტერატურაშიც. **დაუშვებელია** პირველი კლასიდან უცხო ენის სწავლება, რაც ხელს არ შეუწყობს ნორმალური ფსიქიკის განვითარებას. ინგლისური ენის შესწავლა უნდა დაიწყოს იმ პერიოდის შემდეგ, როდესაც ბავშვი ჩაწვდება მშობლიური, ქართული ენის ძირითად მასალას. აუცილებელია საშუალო სკოლაში ქართული ლიტერატურის საუკეთესო ნიმუშების უფრო დიდი მოცულობით სწავლება. ყურადღება უნდა გამახვილდეს სალიტერატურო ქართული ენის გრამატიკის უფრო მომცველ, სრულ დაუფლებას. ყველაფერი ეს ხელს უწყობს ქართველი პატრიოტების აღზრდას.

საინტერესოა, რომ ავსტრიელებსაც და არაბებსაც მშვენივრად ესმით, რომ სალიტერატურო, მშობლიური ენის დაცვა ხელს უწყობს მათ კონსოლიდაციას, სახელმწიფოებრივ განვითარებას. XIX-XX საუკუნეებში ინგლისელი ოკუპანტები ცდილობდნენ ეგვიპტური

დიალექტი ენად გადაექციათ, მაგრამ მოწინავე არაბი მოღვაწეები (ტაჰა ჰუსაინის წინამძღოლობით) ამას წინ აღუდგნენ. არაბთა, მათ შორის ეგვიპტელთა ერთიანობას ხელს უწყობს მათი რელიგიური ერთიანობაც: აღსანიშნავია, რომ დიალექტს ხშირად რელიგიური სექტანტები მიმართავენ თავიანთ ნაწერებში, ხოლო ოფიციალური რელიგიის წარმომადგენლები ყოველთვის კარგ არაბულზე, ფუსჰა - ზე, საუბრობენ, წერენ და რადიოგადაცემებსაც იყენებენ ამ მიზნით. ავსტრიაში ისეთი ადამიანები შემხვედრია, რომლებიც ზეპირად იცნობენ ავსტრიელი მუზილისა, გრილპარცერის და ცვაიგის ნაწარმოებებს, პატივს მიაგებენ დღესაც დიდ ავსტრიელ ფსიქოლოგ-ფსიქიატრს ზიგმუნდ ფროიდს.

ქართველებიც უფრო დიდი მონდომებით უნდა ეცნობოდნენ, სწავლობდნენ შუშანიკის წამებასაც, ი. ჭავჭავაძის, კ. გამსახურდიას და სხვა ბუმბერაზთა თხზულებებს. უპრიანი იქნება ქართული წიგნის ბაზარზეც მოხდეს გარკვეული რეფორმა: ქართული მოსახლეობის საკმაოდ დიდ ნაწილს არა აქვს საშუალება ძვირადღირებული წიგნების შეძენისა, ამიტომ უნდა მივბაძოთ უცხოეთს კარგ რამეში: იქ ერთი და იგივე ავტორის ნაწარმოების ორი ვარიანტი გამოიცემა, ერთი - მდიდრული, საუკეთესოდ გაფორმებული და გამოცემული, მაღალი ფასისა; მეორე - იაფფასიანი გამოცემა, რომელიც ხელმისაწვდომი იქნება ნებისმიერი ქართველი მოქალაქისთვის.

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. Abdel-Massih E. A Comprehensive Study of Egyptian Arabic, Michigan-Ann Arbor, 1979.
2. Margoliouth D. The Origins of Arabic Poetry, London.
3. Rabin Ch. the Beginnings of Classical Arabic: Studia Islamica, 4, 1955.
4. Wehle W. Sprechen Sie Wienerisch, Wien-Heidelberg, 1980.
5. Teuschl W. Wiener Dialekt Lexikon, Salzburg, 2007.

Alexi Jordania

Some Information about Austrian and Egyptian Dialects

S u m m a r y

The article refers to the Austrian and Egyptian dialects. The main characteristics of the Austrian (Viennese) dialect are: shortening of words in literary language, deformation of diphthongs, special 'Austriisms'. Unique case emerged from Cairo dialect, q is not replaced by hamza neither specific 'Egyptisms'.

Austrian society and the government tries to develop their literary language. There is the society which is studying a classic writer - Fr. Grillparzer in Austria. The language of universities across the whole Austria is the state language – German (and not English).

The government and the population of Egypt pay great attention to the literary language. Literary level of the published books are high.

It is very important to pay more attention to teaching Georgian literature at schools as well as at universities. It is not allowed to teach English from the first year at school that is confirmed by both local and international specialists. Better level of teaching Georgian literature and history of Georgia will contribute to the process of strengthening patriotism.